

Un Tetraevangheliar slavon, Braşov, 1565 în patrimoniul Muzeului Judeţean Gorj

ISAC EVA

În sec. al XVI-lea, Braşovul era un important centru de legături economice şi culturale între cele trei ţări româneşti. Aci funcţiona din 1535 tipografia înfiinţată de Johann Honterus, iar în anul 1539, Johann Fuchs şi Johann Benkner au deschis o moară de hârtie.

În această atmosferă de intensă activitate tipografico-editorială, începe în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, munca tipografică desfăşurată de Coresi la Braşov, care execută în atelierul său, la comanda lui J. Benkner, judele Braşovului, cărţi religioase atât în limba română cât şi în limba slavonă.

Între anii 1562 şi 1568, cărţile slavone care apar la Braşov amintesc ca tipografi pe unul sau altul din ucenicii lui Coresi.

Astfel, ultima carte tipărită din iniţiativa aceluiaşi J. Benkner a fost „scoasă” în anul 1565 de unul din aceşti ucenici, Călin diacul.

Această tipăritură din anul 1565 este un Tetraevangheliar slavon, din care un exemplar se află în patrimoniul judeţului Gorj, în fondul de carte veche al Muzeului judeţean.

Ceea ce ne determină să afirmăm cele de mai sus este faptul, că atât din punct de vedere al conţinutului cât şi din punct de vedere al filigranului, tipăritura respectivă corespunde

punde cu această dată, regretabil fiind faptul că pe lângă alte file lipsă nu avem nici ultima, care ne-ar fi dezlegat enigma.

În urma cercetările întreprinse până în prezent, se pare că ar fi unicul exemplar din țară, B.R.V., vol. IV făcând descrierea la p. 7—8 din M. Korneeva Petfulan (Slavia, V, 1926—1927, p. 190—194), care a descoperit cartea în Muzeul de Artă Ucraineană din Harkov, unde a fost adusă în timpul revoluției rusești dintr-o bibliotecă din Volinsc.

Cartea este împărțită în caiete, fără paginatură, cu signatură chirilică pe prima și ultima pagină a fiecărui caiet care este de 8 file, fiind o reeditare a Tetraevangheliierului lui Coresi, tipărit la Brașov în anul 1562. Din caietele acestei valori bibliofile lipsesc o parte din file, dar este păstrată ordinea evangheliilor.

Caietul al doilea are 6 file și este numerotată ultima filă, caietul al treilea are 7 file, lipsind fila 1 cu signatura. Caietul al patrulea este complet, dar din al cincilea nu avem prima și ultima filă cu signatura, având numai 6 file. Caietele 6, 7, 8 sunt complete, iar din caietul al noulea lipsește ultima filă cu signatura. Pe fila 4 v. a caietului 9 se termină Evanghelia lui Matei, iar fila 5 r. a caietului 9 este albă. Pe fila 5 v. a caietului 9, sub frontispiciul mare din luieri împletiti începe indicele capitolelor Evangheliei lui Marcu și se sfârșește la fila 6 v., iar la mijlocul filei începe predoslovia pentru această evanghelie.

Evanghelia lui Marcu începe la fila 1 r. a caietului al 10-lea, sub un frontispiciu mare cu vulturul care ocupă aproape o jumătate de pagină. Caietele 10, 11, 12, 13, 14 sunt complete. La fila 6 v. a caietului al 14-lea se termină Evanghelia lui Marcu și tot pe această filă, de la mijloc până la fila 8 r. sub un ornament mic se găsește lista capitolelor Evangheliei lui Luca, iar pe fila 8 r. sub un ornament începe o precuvântare pentru această evanghelie. Din caietul al 15-lea avem 7 file, pe fila 1 r. începând Evanghelia lui Luca, sub un frontispiciu din luieri cu vulturul mic (foto 1). Caietul 23 are numai 7 file, pe fila 1 v. la mijloc se termină Evanghelia lui Luca și începe rezumatul Evangheliei lui Ioan, sub un frontispiciu mic din luieri împletiti, iar la începutul rândului o coroană ca și la celelalte evanghelii. Sub alt frontispiciu mic, la mijlocul filei 2 r. începe predoslovia la aceeași evan-

ghelie. Fila 3 lipsește, iar de la fila 4 a caietului 23 sub frontispiciul mare începe Evanghelia lui Ioan (foto 2). Caietul 29 are însemnată prima filă, iar pe fila 3 v. se termină Evanghelia lui Ioan. În continuare, sub un frontispiciu din lujeri împlețiți, ocupând două pagini găsim „Povestire ce cuprinde numărul evangheliilor pe anul întreg și succesiunea evangheliilor de unde încep și până unde se opresc”, iar pe fila următoare, sub un frontispiciu mic „Povestea despre evangheliile ce trebuie să se citească în fiecare zi după săptămânile anului întreg”.

Fila 6 a acestui caiet este scris de mână cu litere de tipar, respectându-se tiparul roșu-negru. La caietul următor, nu se poate vedea signatura, deoarece toate filele sunt completate pe margine cu hârtie albă, din el lipsind ultima filă pe care probabil era epilogul cu numele domnitorului și anul când s-a tipărit.

Fila are 28 x 18 cm, oglinda zățului de 24 rânduri pe pagină, având dimensiunile 23 x 13,5 cm. Tiparul a fost executat în două culori, negru și roșu, cel obișnuit fiind imprimat cu negru, pe hârtie groasă cu filigran. Capitolele sunt tipărite cu litere mari cu culoare roșie, cu aceeași culoare fiind tipărite și titlurile subcapitolelor. Inițialele au înălțimea a 5—6 rânduri de text, neîncadrate, formate din linii duble împletite cu iscusință și meșteșug, cu roșu sau negru. Frontispiciile sunt de patru feluri, cele de la începutul evangheliilor fiind mai mari, din linii, lujeri și flori frumos împletite sub formă de figuri geometrice, cercuri și semcercuri. La începutul Evangheliei lui Luca și probabil și a lui Matei, frontispiciul ocupă o mare parte din pagină, fiind alcătuit din figuri geometrice din linii duble împletite, iar la mijloc se găsește corbul cruciat. Din colțurile de jos ale frontispiciului pornesc împletituri de lujeri care se termină cu o coroană având deasupra o capsulă stilizată. Din colțurile de sus, dispuse spre interior se găsesc două capsule, iar la mijloc se înalță o cruce încadrată de slove chirilice.

La începutul Evangheliei lui Marcu și Ioan este un alt frontispiciu care în mare măsură se aseamănă cu cel descris mai sus, dar în mijlocul căruia se află stema mare a Țării Românești, formată din corbul cu aripile întinse și cu crucea în cioc, iar de o parte și de alta având doi pomi. Din colțurile de jos pornesc tot doi lujeri, dar care se termină spre

mijlocul frontispiciului, fără a avea în vârf coroana, Crucea de deasupra frontispiciului este încadrată tot între două capsule, dar împletitura diferă de cea de la frontispiciul descris anterior.

Mai întâlnim un frontispiciu mai mic decât cele descrise mai sus, tot din lujeri împletiți, iar din colturile de jos pornesc împletituri duble până la înălțimea frontispiciului. La mijloc este aceeași cruce încadrată de litere chirilice.

Frontispiciul mic este de forma unui dreptunghi umplut cu linii împletite sub formă de semicercuri și romburi.

Se observă o simetrie perfectă la împletitura făcută de lujeri, liniile și florile acestui frontispiciu.

Coroana înconjurată de lujeri împletiți este așezată sub forma unei inițiale ornate la începutul indicilor capitolelor evangheliilor lui Marcu, Ioan, Luca, și probabil și Matei.

Cercetând filigranul tipăriturii pe care o prezentăm, se constată că perioada de fabricare a hârtiei este între anii 1562—1589, încă o dovadă în plus să susținem că este scoasă în anul 1565 de tipograful Călin. Stema Brașovului, un trunchi cu rădăcini cu o coroană așezată deasupra, este tipul principal al filigranelor care sunt folosite în perioada anilor 1546—1561. După anul 1561 se folosește o nouă formă stilistică de filigran, în care elementele stemei sunt introduse în cadrul unui scut. Un astfel de filigran brașovean reprezentând stema cu elementele introduse în cadrul unui scut se întâlnește la hârtia acestei cărți.

Tetraevangheliul a fost donat în timpul domniei lui Constantin Alexandru Ipsilanti Voievod bisericii din Drăgoiești, așa cum se vede din însemnarea de pe coperta a doua a cărții: „Această sfântă Evanghelie s-a dat în sfânta biserică a Drăgoeștilor pe scama popii Petru și a diaconului Voicu, sin popa Ion ot Drăgoești, precum să se știe. Eu popa și diaconul Voicu, sin popa Ion.

Această slovă ce se scrie acum în zilele lui Io Constantin Alexandru Ipsilanti Voievod 1802—1806“.

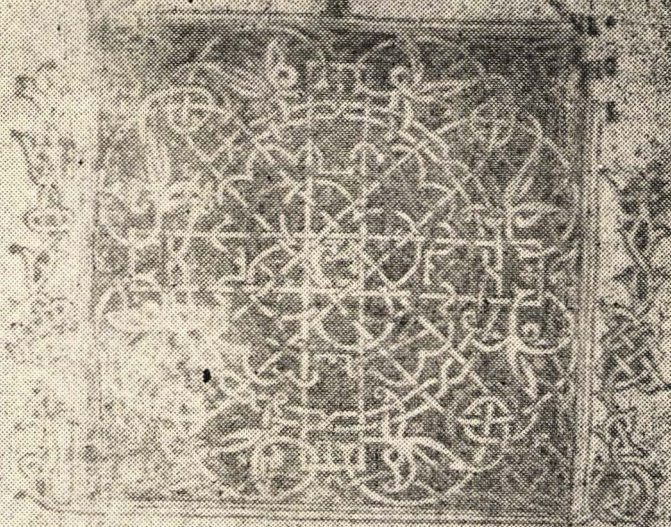
Însemnarea este ștearsă și foarte greu de descifrat, dar pe o altă filă găsim una în care este amintit numele aceluiași domnitor.

„În zilele prea luminatului Voievod Io Alexandru Ipsilanti Voievod o lumină pre ceriu la amiază era că tot norodul au văzut aceasta“.

Legătura este deteriorată, blocul cărții desprins, prima copertă are numai lemnul, a doua este din piele neagră pe lemn, ornamentată cu un medalion la mijloc, iar pe margine chenare din motive florale stilizate. Multe file sunt lipsă, altele rupte și incorect rezolvate, desprinse sau completate de mână, lucru ce impune o restaurare urgentă a acestei valori bibliofile.

B I B L I O G R A F I E

- ¹ Bianu Ion, Nerva Hodoș și Dan Simionescu, „Bibliografia românească veche, 1508—1830”, tom. 1—4, București, 1903—1944, 4 volume.
- ² Mircea Tomescu, „Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918”, Ed. științifică, București, 1968.
- ³ „Istoria literaturii române, Ed. Academiei R.P.R., București, 1968.
- ⁴ Poenaru Daniela, „Contribuții la bibliografia românească veche”, Târgoviște, 1973.

ВѢКЪ ОУЕО МНѢНІИ НГЛАШЕ
 ТИИТИ ПОТѢСТѢ • ШІЗІТО БО
 СЛОВОУ КЕЩЕХЪ • ИЗОУ
 ПОДАША НАМЪ НА ІНОСЛѢ
 САМОУДАЦІИ СЛОУТИ КИША
 СЛОВЕСИ • ИЗІОАНО • ИМНѢ
 ПОСАДОУАШЕ КИША КІСІ ИСПІТЪ • ПО
 РАДЪ ТІЕХЪ ПИСАТИ ДОУЖЕША • ТІОФИ